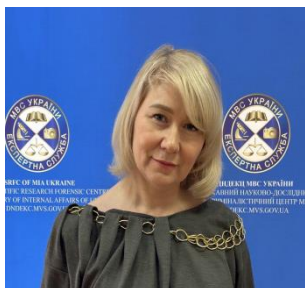

УДК: 330.341:658
UDC: 330.341:658

DOI:10.33744/0365-8171-2025-118.2-248-260

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТНОГО КОМПЛЕКСУ

INTELLECTUAL CAPITAL AS A BASIS FOR ACTIVATING INNOVATIVE DEVELOPMENT OF TRANSPORT COMPLEX ENTERPRISES

Голова Інна Георгіївна аспірант кафедри економіки, Національний транспортний університет, inna.golova@gmail.com, tel. +380677786658, Україна, 01010, м. Київ, вул. М. Омельовича-Павленка, 1

<https://orcid.org/0000-0001-9717-7109>

Анотація. У роботі досліджено теоретичні засади поняття «інтелектуальний капітал» та виявлено його взаємозв'язок з інноваційним розвитком підприємств транспортного комплексу. Визначено, що вагомою передумовою входження України у світовий економічний простір є формування ефективної інноваційної моделі, яка має відповідати сучасним світовим вимогам та слугувати тією важливою засадою відтворення усіх процесів економічного розвитку країни. Інтелектуальний капітал підприємств транспортного комплексу залежить від рівня інновацій та стимулювання до створення інновацій в транспортній галузі. Наведено термінологічний підхід до визначення поняття «інтелектуальний капітал». Проведено аналіз сутності поняття «інтелектуальний капітал» та виділено ті, які найбільш глибоко висвітлюють категоріальні аспекти цього поняття. Наведено складові інтелектуального капіталу та визначено їх внесок в інноваційний розвиток.

Дослідженням виявлено, що інноваційні процеси здатні не тільки значно покращити основні економічні показники, але й вплинути на екологічну та соціальну складові, забезпечуючи, таким чином, стійкість і поступальний розвиток транспортної системи. Зазначено заходи, що сприяють стійкому відтворенню інтелектуального капіталу підприємств транспортного комплексу.

Метою статті є формування сутності та значення інтелектуального капіталу як основи активізації та зростання інноваційного розвитку підприємств транспортного комплексу в сучасних умовах.

Методи дослідження. Результати отримано за рахунок використання таких загальнонаукових методів дослідження, як: абстрагування та структурно-функціональний метод – при виокремленні складових категоріального змісту поняття «інноваційний розвиток», а також формуванні науково-теоретичного підходу для визначення впливу інноваційного розвитку на формування інтелектуального капіталу підприємство транспортного комплексу. Порівняльний аналіз було використано при визначенні позиції деяких країн світу в рейтингу Глобального індексу стійкої конкурентоспроможності.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інноваційний розвиток, підприємство транспортного комплексу, потенціал, активізація інноваційного розвитку.

Вступ. Постановка проблеми.

Транспортна галузь є однією з ключових галузей економіки України. Вона забезпечує внутрішні та зовнішні перевезення вантажів і пасажирів, а також сприяє розвитку інших галузей економіки.

За останні роки підприємства транспортного комплексу України зазнали значних потрясінь, що призвело до порушення їх діяльності та погіршення стану інфраструктури. Позитивні тенденції, такі як інвестиції в інфраструктуру та економічне зростання, були перервані негативними подіями, такими

як політична нестабільність, анексія Криму, збройний конфлікт, пандемія. Триваюча війна з росією завдала найбільшої шкоди транспортній інфраструктурі та мережам України.

При цьому слід враховувати, що швидкість сучасних змін змушує підприємства постійно трансформуватися, інтегрувати у свою діяльність нові технології та шукати ефективні форми командно-креативної роботи, що свідчить про підвищення ролі інтелектуального капіталу у формуванні конкурентних переваг. Отже, сьогодні ефективне управління інтелектуальним капіталом стає основним інструментом ведення конкурентної боротьби.

У сучасних економічних умовах інтелектуальний капітал підприємств транспортного комплексу служить основою підвищення їх конкурентоспроможності, тому набуває стратегічного значення для забезпечення їх розвитку.

Сучасні умови функціонування суспільства потребують нових підходів до підвищення ефективності діяльності підприємств, а саме: ефективного рівня управління підприємствами, прогресивних технологій та методів їх належного застосування, що вимагає підготовки інтелектуального капіталу як одного із пріоритетів інноваційного розвитку. Формування та впровадження інтелектуального капіталу на підприємствах потребує комплексних зусиль держави для подолання технологічної і організаційної відсталості більшості підприємств.

У сучасних умовах, зокрема в умовах воєнного стану, інноваційний розвиток підприємств транспортного комплексу України набуває особливого значення. Висока турбулентність зовнішнього середовища, руйнування логістичних ланцюгів, обмеження фінансових ресурсів та кадрові втрати вимагають від підприємств гнучкості, адаптивності та впровадження нових рішень.

Рівень інноваційного розвитку країн оцінюється міжнародними інституціями, що відображено у рейтингах, зокрема таких: Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index), Індекс інноваційного розвитку агентства Bloomberg (Bloomberg Innovation Index), Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), Інноваційний індекс Європейського інноваційного табло (Innovation Union Scoreboard), Міжнародний індекс захисту прав власності (Intellectual Property Right Index), Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів (Global Talent Competitiveness Index).

Позиції України у більшості рейтингів свідчать про низьку інноваційну активність, про низький рівень інноваційного розвитку національної економіки, що характеризується/визначається індикаторами «використання інновацій», «створення нових знань», «використання інтелектуального капіталу», «захист інтелектуальної власності» тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням питань сутності й розвитку інтелектуального капіталу займалися такі вітчизняні й зарубіжні науковці, як: Г. Беккер, Т. Стюарт, Г. Житченко, О. Бутнік-Сіверський, О. Кендюхов, О. Собко, Й. Ситник та ін.

Проблеми інноваційного розвитку широко висвітлюються в наукових працях. О. Снігової, Т. Далевської, Х. Патицької, Я. Пика, Г. Черноіванова та ін. У своїх дослідженнях науковці наголошують на тому, що основними осередками інновацій є інституції. З огляду на існуючі наукові дослідження особливого значення набуває визначення ролі інтелектуального капіталу в основі інноваційного розвитку підприємства.

Метою статті є формування сутності та значення інтелектуального капіталу як основи активізації та зростання інноваційного розвитку підприємств транспортного комплексу в сучасних умовах.

Основна частина. Інноваційна активність підприємств транспортного комплексу стикається з численними перешкодами, які мають складну природу та багатофакторний характер. Ці перешкоди можуть проявлятися як через зовнішні загрози (економічні, політичні, екологічні, геополітичні), так і через внутрішні проблеми підприємств (організаційні, управлінські, фінансові). Їх комплексна оцінка та систематизація є необхідною умовою для формування ефективної інноваційної політики на рівні галузі та окремого підприємства [15].

Україна має високий освітній та науковий потенціал, здатний продукувати різноманітні нововведення у вигляді ідей, наукових розробок, патентів. Серед конкурентних переваг України варто виділити такі [1]:

- відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності - висока ємність ринку, якість вищої, середньої та професійної освіти (рис.1);
- відповідно до Глобального індексу інновацій основою української інноваційної конкурентоспроможності є людський капітал, тобто знання та навички, якими володіють люди, що дають змогу їм створювати цінність у світовій економічній системі. Його ефективна реалізація і є головною конкурентною перевагою (рис.2).

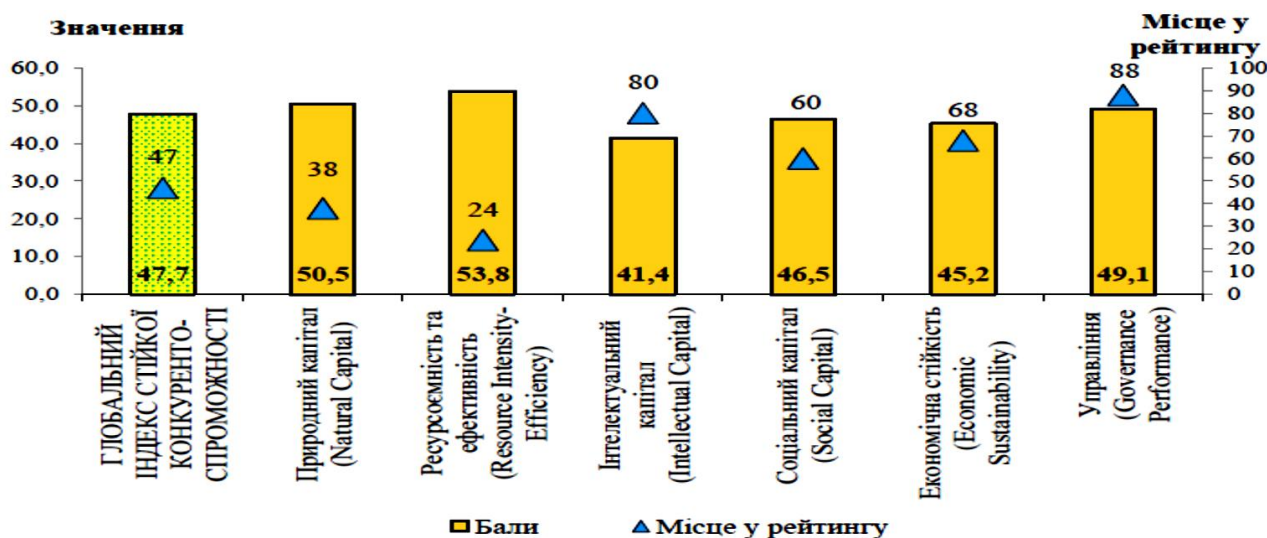

Рисунок 1 – Рейтинг України за показниками Глобального індексу стійкої конкурентоспроможності

Figure 1 – Ukraine's ranking according to the Global Sustainable Competitiveness Index

Джерело: Global Sustainable Competitiveness Index 2024

<https://solability.com/download/the-global-sustainable-competitiveness-index-2024/?tmstv=1738063671>

Україна, проти 2023 року (57 місце зі 180 країн світу), покращила свої показники на 10 позицій у 2024 року та посідає 47 місце (зі 191 країни світу). Цьогорічний бал 47,7, у 2023 р. – 46,2 (середній бал за рейтингом становить 43,9, а максимальний 100,0). Україна займає непогані місця за такими показниками конкурентоспроможності як «Ресурсоемість та ефективність (Resource Intensity-Efficiency)» – 24 місце (53,8) та «Природний капітал (Natural Capital)» – 38 місце (50,5), чого не можна сказати про показники «Інтелектуальний капітал (Intellectual Capital)» – 80 місце (41,4) та «Управління (Governance Performance)» – 88 місце (49,1) (рис.1) [8].

Незважаючи на агресивну війну росії проти України, Глобальний інноваційний індекс 2024 року показує позитивні тенденції розвитку інновацій в нашій країні. Зокрема за такими підіндексами як: - Складність ринку – 85 місце (у 2023 р. – 104);

– Складність ведення бізнесу – 45 місце (48);

– Знання і технологічні результати – 34 місце (45) (рис.2) [8].

Вчені, працівники сфери управління, підприємці, фахівці у галузі фінансів, інженерії, високих технологій та інших галузей, що задіяні у процесі формування інформації та створення нових знань, визначаються новою інтелектуальною елітою суспільства, що формує основу суспільних благ та багатств розвинених країн світу, оскільки вони створюють середній клас соціуму, який є базисом його соціальної стабільності та визначає прогресивні зміни [4, с. 255].

Інтелектуальний капітал є ключовим фактором зростання інноваційного потенціалу підприємств транспортного комплексу, оскільки він забезпечує знання, навички та досвід, необхідні для створення та впровадження інновацій, що підвищують конкурентоспроможність та адаптивність до змін. Наявність інтелектуального капіталу (людський, організаційний, ринковий) дозволяє транспортним

підприємствам генерувати нові технології, покращувати послуги та ефективно використовувати ресурси в умовах інноваційного розвитку економіки[6].

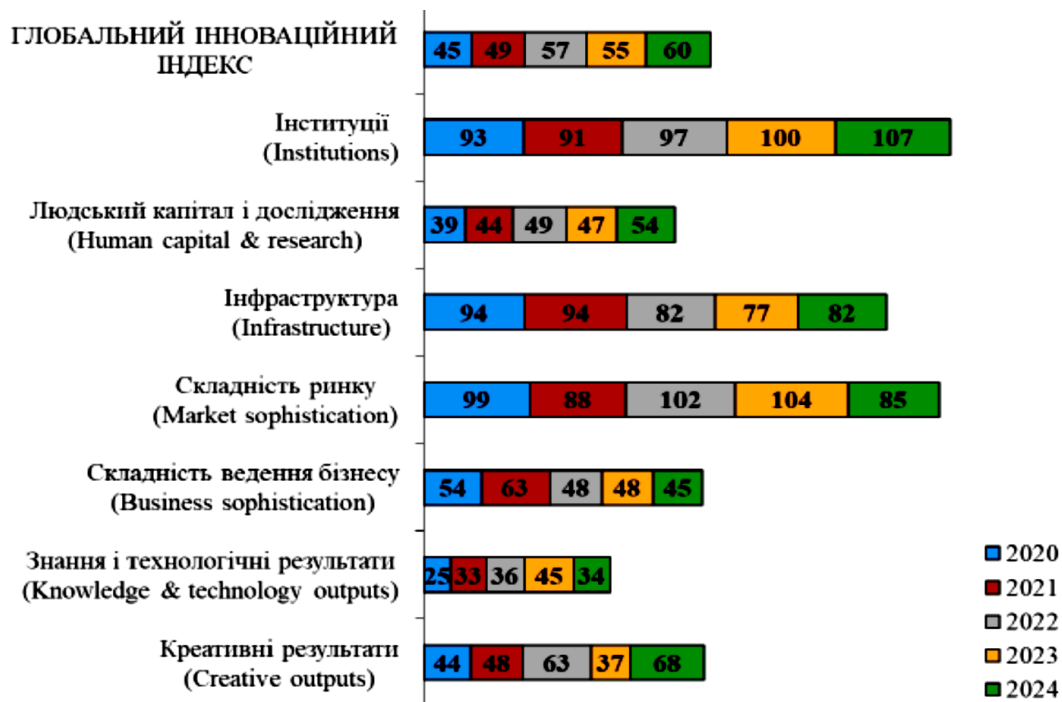

Рисунок 2 – Динаміка підіндексів Глобального інноваційного індексу України, місце у рейтингу за період 2020-2024 рр.

Figure 2 – Dynamics of sub-indices of the Global Innovation Index of Ukraine, place in the ranking for the period 2020-2024.

Джерело: The Global Innovation Index 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf

Інтелектуальний капітал впливає на інноваційний потенціал через:

- Людський капітал, тобто досвід та знання персоналу є основою для розробки інноваційних рішень; висока кваліфікація співробітників дозволяє швидко адаптуватися до технологічних змін.
- Організаційний та ринковий капітал, як ось - система управління знаннями, організаційні можливості та інформаційні канали є складовими інтелектуального капіталу; він дає можливість конвертувати знання в конкретну вартість, що робить компанію конкурентоспроможнішою.
- Інноваційна діяльність, завдяки інтелектуальному капіталу підприємство здатне реалізовувати інноваційні проекти, що призводять до створення нових або покращених продуктів та послуг.
- Вплив на показники, а саме - інновації, що стали можливими завдяки інтелектуальному капіталу, можуть впливати на обсяг виробництва, споживання ресурсів та загальну ефективність діяльності підприємства; це дозволяє компанії бути більш стійкою до зовнішніх викликів та залишатися конкурентоспроможною на ринку.

Вагомий внесок у першопочаткову теорію інтелектуального капіталу зробив Г. Беккер [2]. Вітчизняні вчені досліджують інтелектуальний капітал підприємства з різних сторін, серед них варто виділити: О. Бутнік-Сіверського, який досліджував процес управління, використання та ідентифікації елементів інтелектуального капіталу через економічний і правовий аспекти, публікації присвячені питанням інтелектуальної власності та інтелектуалізації цифрової економіки; [2] О. Собко – досліджувала проблеми управління інтелектуальним потенціалом підприємств[13]; О. Грішнову, що

досліджує проблеми і соціальні аспекти розвитку людського капіталу, що є складовою інтелектуального капіталу та публікації присвячені особливостям трудових відносин на цифрових платформах.

Вчений Й. Ситник запропонував оригінальну структуру інтелектуального капіталу в якій виділяє шість елементів: людський, організаційний (структурний), споживацький, емоційний, релятивний капітал та інтелектуальну власність. До емоційного капіталу автор зараховує корпоративну ідентичність, організаційну культуру та психологічний клімат, а до релятивного – інвестиційну привабливість, акціонерну надійність та інституційний взірць в очах громадськості [141, с. 339–340].

Враховуючи наведені твердження поняття, погоджуємось із думкою таких вчених та вважаємо, що інтелектуальний капітал – це комплексне поняття, яке характеризує інтелектуальну працю, забезпечує створення нових технологій та інновацій в суспільство, а також зростання загальноосвітнього рівня регіонів.

Сутність інтелектуального капіталу також проявляється у його складових, які складають єдину економічну цінність об'єкта та у сукупності посилюють інтелектуальний потенціал транспортної галузі.

Аналізуючи визначення широкого кола дослідників, від давнини до сучасності, можна виділити категорії, з якими вчені ототожнюють поняття «інтелектуальний капітал» на різних етапах його розвитку (рис.3).

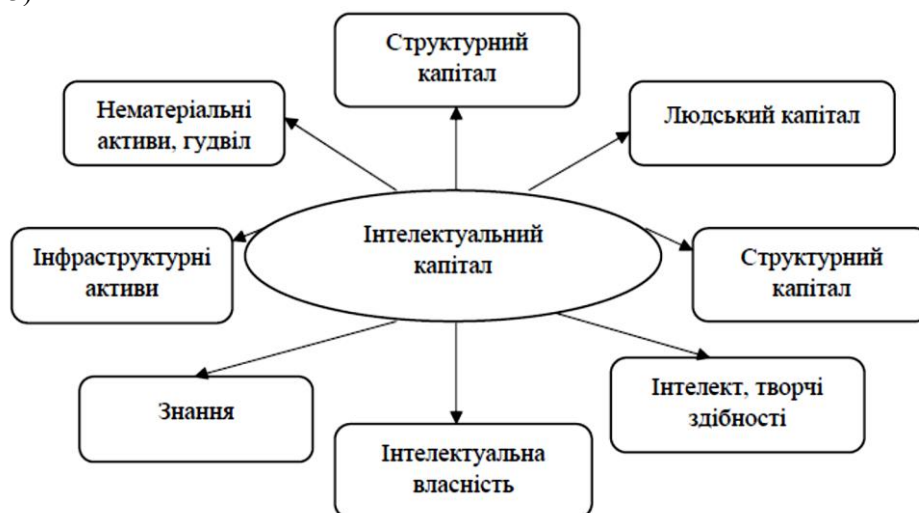

Рисунок 3 – Термінологічний підхід до визначення поняття «інтелектуальний капітал»
Figure 3 – Terminological approach to defining the concept of "intellectual capital"

Кожна із зазначених категорій утворюють єдину економічну цінність поняття та посилюють синергетичний ефект між собою, а їх взаємодія є результатом ефективного використання знань людини, її інтелекту та компетенцій, творчих здібностей та навичок.

У наш час більшість економістів-дослідників та бізнес-консультантів стверджують, що саме інноваційно-креативний напрям розвитку менеджменту компанії є запорукою за сучасних ринкових умов її конкурентоспроможності. Так, О. В. Вартанова відзначає: «В умовах інтелектуалізації капіталу особливу цінність для підприємства становлять так звані інноваційні працівники, до компетенцій яких належать творчі здібності, оригінальність ідей, креативність ... тому виникла специфічна галузь менеджменту – креативний менеджмент» [3, с. 31].

У сучасній економічній літературі можна виділити наступні підходи до аналізу сутності інтелектуального капіталу: визначення інтелектуального капіталу шляхом розкриття його структури (інтелектуальний капітал як єдність людського і структурного капіталу, сума нематеріальних активів підприємства); визначення інтелектуального капіталу шляхом аналізу його мети, тієї конкретної ролі,

яку він відіграє в процесі суспільного відтворення (інтелектуальний капітал як формалізований і зафіксований інтелектуальний матеріал, призначений для виробництва більш цінної власності; знання, що використовується для конкурентної переваги); визначення інтелектуального капіталу через встановлене розуміння сутності певних капіталовкладень (цінностей, ресурсів), що дозволяє отримувати дохід (інтелектуальний капітал як знання, здатний отримувати прибуток, бізнес-аналітику, здатний створювати нові цінності, генерувати дохід) [13].

Основою інноваційного розвитку будь-якого підприємства є інтелектуальний капітал, що, на думку вчених, представляє собою інформацію й знання, які відіграють роль «колективного мозку», що акумулює наукові й повсякденні знання працівників, інтелектуальну власність і накопичений досвід, спілкування й організаційну структуру, інформаційні мережі та імідж підприємства [15].

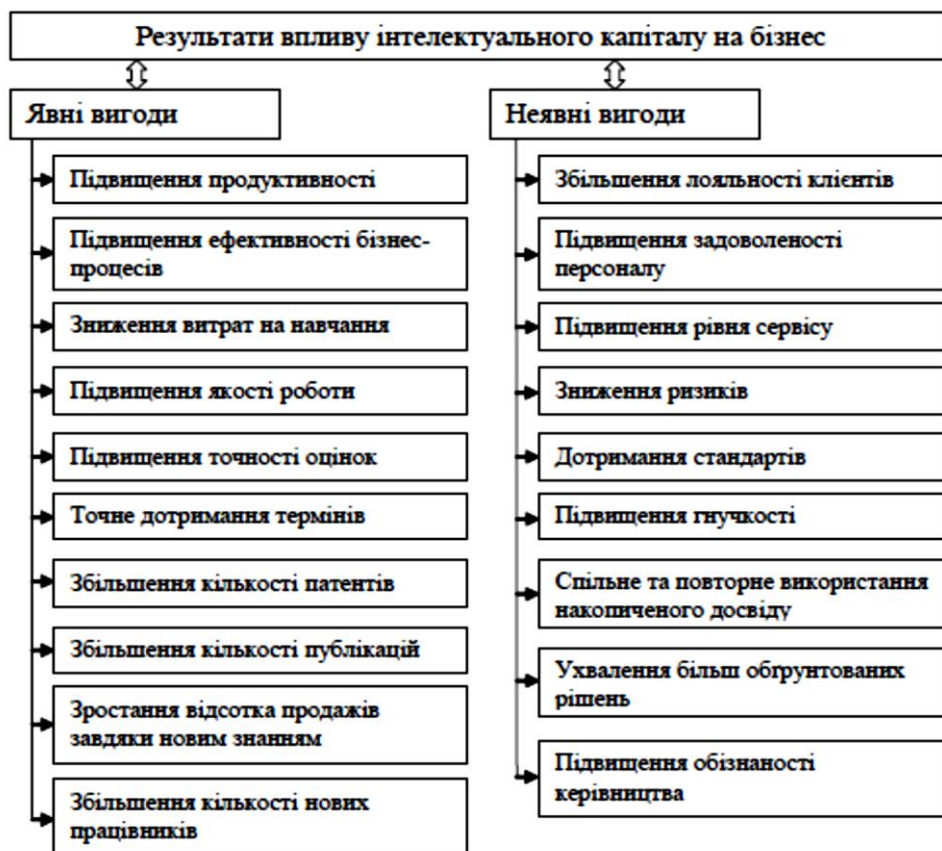

Рисунок 4 – Вплив управління інтелектуальним капіталом на транспортний бізнес

Figure 4 – The impact of intellectual capital management on the transport business

Формування та впровадження у розвиток підприємств транспортного комплексу усіх складових інтелектуального капіталу формує новий прогресивний рівень розвитку технологій, удосконалення економіки знань та створення інтелектуальних продуктів, послуг підприємств. Важливо визначити чинники, що впливають на формування та розвиток інтелектуального капіталу підприємств. Серед чинників, що впливають на інтелектуальний капітал можна виділити наступні:

- наявність висококваліфікованої робочої сили, здатної до трансформації та адаптації до ринкових змін, належного формування засад впровадження інтелектуальних продуктів;
- створення нематеріальних активів, що є конкурентоспроможними на світовому ринку;
- наявність фінансово-інвестиційного капіталу, який забезпечить підґрунтя для інвестування у розвиток передових технологій та робочу силу підприємств;

- систематичний розвиток і впровадження високих технологій у державі, їх комерціалізація та відтворення;

- наявність сучасної ринкової інфраструктури, яка стимулюватиме ринкові суб'єкти до впровадження нових технологій тощо.

Головна мета управління інтелектуальним капіталом підприємства полягає у забезпеченні прибутку підприємства. Результати впливу якості управління інтелектуальним капіталом на бізнес наведено на рисунку 4.

Для якісного управління інтелектуальним капіталом необхідно встановити залежність суми прибутку, отриманого підприємством від характеру і ступеня використання інтелектуального капіталу в інноваційних процесах, а також від розміру витрат на його створення чи придбання. Наявність такої залежності та відповідних розрахункових методик дозволило б підприємствам вже на етапі вироблення концепції побудови транспортного бізнесу оцінити можливі варіанти використання інтелектуального капіталу та вибрати найкращий з них для диверсифікації виробництва та створення інноваційної продукції, послуг, робіт[4].

Інтелектуальний капітал є ключовим фактором для формування інноваційної економіки, оскільки він включає знання, навички та досвід, які дозволяють створювати нові технології, продукти та послуги. Інвестиції в людський та інтелектуальний капітал (у освіту, наукові дослідження, патенти, "ноу-хау") призводять до інновацій, які покращують конкурентоспроможність та сприяють загальному економічному зростанню.

Взаємозв'язок інтелектуального капіталу та інноваційної економіки в наступному:

- Інтелектуальний капітал як основа інновацій: (знання, навички та досвід співробітників є джерелом нових ідей та рішень, які лежать в основі інновацій).

- Інвестиції у людський капітал: (інвестиції у здоров'я, освіту та розвиток навичок людей безпосередньо впливають на продуктивність та здатність створювати інновації).

- Інтелектуальні активи: (патенти, ліцензії, "ноу-хау" та інші нематеріальні активи є результатом інтелектуальної діяльності та можуть бути трансформовані у вартість, створюючи конкурентну перевагу).

- Інноваційна бізнес-модель: (успішне поєднання технічних рішень із ринковими можливостями, що базуються на інтелектуальному капіталі, є запорукою створення ефективної інноваційної моделі бізнесу).

- Шлях до інноваційної економіки: (інноваційна економіка характеризується постійним оновленням та якісним зростанням, що досягається завдяки впровадженню інновацій, які, в свою чергу, є продуктом інтелектуального капіталу).

Інноваційний розвиток підприємств транспортного комплексу — це систематичний процес впровадження нововведень (технологій, методів управління, послуг), що веде до оновлення та підвищення ефективності, конкурентоспроможності та якості роботи. Цей розвиток охоплює наукові, технологічні, організаційні, фінансові та комерційні кроки, які допомагають транспортним підприємствам адаптуватися до змін, покращувати процеси та пропонувати нові рішення, що відповідають потребам ринку [1].

Ключовими аспектами інноваційного розвитку транспортного комплексу мають бути:

- Технологічні інновації: Впровадження нових технологій для оптимізації маршрутів, підвищення швидкості, безпеки та зменшення витрат (наприклад, автоматизація, GPS-трекінг, цифрові платформи для логістики).

- Організаційні та управлінські інновації: Зміна підходів до управління підприємством, впровадження нових методів організації праці, оптимізація бізнес-процесів для підвищення ефективності.

- Інновації у послугах: Розробка та впровадження нових послуг для клієнтів, що відповідають їхнім вимогам, наприклад, інтегровані логістичні рішення, послуги "останньої милі" тощо.

– Дифузія інновацій: Поширення вже існуючих нововведень у нових сферах або для нових користувачів, що дозволяє посилювати ефект від інновацій.

– Підвищення конкурентоспроможності: Основна мета — досягнення кращих результатів порівняно з конкурентами завдяки впровадженню інновацій.

Етапами інноваційного процесу є:

– Винахід: Створення нової ідеї, технології чи продукту.

– Впровадження: Практичне застосування винаходу, що призводить до отримання стійкого ефекту.

– Дифузія: Поширення нововведення для використання в інших місцях або сферах.

Інноваційний розвиток транспорту спрямований на створення умов для економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та покращення якості життя населення шляхом забезпечення доступу до безпечних і сучасних транспортних послуг, а також використання географічних особливостей країни як її конкурентних переваг [6].

Основні чинники, що зумовлюють потребу в інноваційному розвитку транспортних підприємств, включають:

– зростання конкуренції та прагнення до максимізації прибутку;

– збільшення попиту на транспортні послуги з боку споживачів;

– потребу в формуванні позитивного іміджу та репутації підприємства;

– необхідність впровадження наукових розробок і винаходів у процес надання послуг для підвищення ефективності діяльності [15].

Активізація інноваційної діяльності в транспортній галузі досягається через підтримку наукових, технологічних, організаційних та фінансових процесів, що призводять до впровадження нових продуктів або послуг. Це включає створення інноваційної інфраструктури, стимулювання інноваційних проєктів, покращення вже існуючих процесів доставки, а також розробку нових, які надають конкурентні переваги.

Основні напрямки активізації інноваційної діяльності підприємств транспортного комплексу наступні:

- Стимулювання досліджень та розробок: Фінансування наукових досліджень та розробок для створення нових технологій і покращення існуючих.

- Впровадження нових технологій: Застосування нових технічних рішень, програмного забезпечення та обладнання для оптимізації процесів, зменшення витрат та підвищення ефективності.

- Розвиток інноваційної інфраструктури: Створення мережі державних та приватних установ (інноваційні центри, технопарки), які підтримують усі етапи інноваційного циклу.

- Організаційні та управлінські інновації: Реорганізація процесів управління, впровадження нових систем планування, стимулювання співробітників та забезпечення ефективного менеджменту інноваційних проєктів.

- Залучення інвестицій: Створення умов для залучення як внутрішніх, так і зовнішніх фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проєктів.

Прикладами інновацій у транспортній галузі є:

- Автоматизація та цифровізація: Впровадження систем автоматичного керування, GPS-трекінгу, електронного документообігу для оптимізації логістики.

- Екологічні рішення: Використання транспортних засобів з низьким рівнем викидів, впровадження електротранспорту, розвиток екологічно чистих видів палива.

- "Розумні" перевезення: Розробка та впровадження інтелектуальних систем управління трафіком, що дозволяють оптимізувати маршрути та зменшити затори.

- Електронні платформи: Створення онлайн-платформ для бронювання квитків, відстеження вантажів та покращення взаємодії між клієнтами та транспортними компаніями.

Інноваційний розвиток транспортної системи України є елементом підвищення ефективності та конкурентоспроможності національного транспорту, що включає як розвиток нових технологій, так і

покращення існуючих процесів. Механізми інноваційної діяльності в управлінні транспортною системою України можуть включати такі аспекти:

- Розробка стратегічних програм розвитку транспорту, що включають інноваційні напрямки.
- Визначення пріоритетів в інвестуванні в нові технології та інфраструктуру.
- Встановлення нормативно-правових актів, які стимулюють інноваційні процеси (наприклад, впровадження екологічних стандартів для транспортних засобів).
- Створення умов для співпраці з науковими установами та компаніями для розробки та впровадження нових технологій.
- Забезпечення фінансування на інноваційні проекти через державні фонди, субсидії або пільгові кредити.
- Розвиток інноваційної інфраструктури, зокрема засобів електричного транспорту, модернізація аеропортів, портів, залізничних та автобусних станцій.
- Впровадження "розумних" транспортних систем (ІТ-рішення для моніторингу та управління рухом, електронні тарифи тощо).
- Створення механізмів державно-приватного партнерства для розробки та впровадження інновацій [9].

Тому, зважаючи на масштабність і багатогранність завдань, управління інноваційним розвитком необхідно охоплювати як стратегічні, так і оперативні аспекти. Стратегічне управління інноваціями спрямоване на прогнозування глобальних змін в економічній ситуації, а також на пошук і реалізацію значущих інноваційних проєктів, які сприяють досягненню успіху та забезпечують ефективне функціонування та розвиток довгострокової перспективи.

Ефективна система стимулювання інноваційного розвитку сприяє змінам переваг у мотивації персоналу, від орієнтації на базову соціалізацію та задоволення матеріальних потреб до реалізації власного потенціалу через участь у проєктах і досягнення їх успішної реалізації. Залучення працівників підприємства до інноваційної діяльності забезпечує його потенціал та відкриває нові інноваційні перспективи. Це відбувається не шляхом тиску з боку керівництва, а завдяки усвідомленню важливості змін і безпосередній участі всіх співробітників у генеруванні ідей та створенні інновацій [9].

Інноваційні організаційно-методичні та методологічні підходи до вирішення проблем транспортної системи країни відносяться: модернізація майнових об'єктів; оптимізація господарського використання та управління; забезпечення фінансування інвестицій у розширене відтворення транспортної інфраструктури країни.

Управління інноваційною діяльністю є аспектом для будь-якої організації, ускладнює розвиток нових технологій, продуктів або послуг, які можуть забезпечити конкурентні переваги на ринку. Основні етапи та принципи управління інноваційною діяльністю включають:

- Стратегічне планування інновацій. Розробка довгострокових і довгострокових цілей, визначення пріоритетних напрямків для інновацій, з урахуванням ринкових умов і можливостей підприємства.
- Ідентифікація можливостей для інновацій. Оцінка внутрішніх і зовнішніх факторів, таких як нові технології, у запиті на продукти або послуги, конкуренція та зміни в нормативно-правовому середовищі.
- Розробка інноваційних ідей. Генерація нових ідей, тестування їх перевірки на життєздатність. Це може бути реалізовано через інноваційні лабораторії, мозкові штурми або відкриті інноваційні конкурси.
- Вибір та ідей розвитку. Вибір найперспективніших ідей для подальшого розвитку, планування та ресурсне забезпечення проєктів.
- Реалізація інновацій. Втілення нових технологій або продукту на практиці. Це включає розробку прототипів, пілотні проєкти, тестування та впровадження.
- Моніторинг та оцінка ефективності інновацій. Оцінка результатів інноваційної діяльності через аналіз економічних показників, відгуків споживачів та зворотного зв'язку з інших цікавих сторінок [1].

Для ефективного управління інноваційним розвитком необхідно розробити політику, що включає стимулювання інвестицій в інновації, підтримку державних і приватних ініціатив, а також

забезпечення стабільної правової та фінансової підтримки реалізації інноваційних проектів. Це дозволить створити умови для впровадження передових технологій, підвищення якості транспортних послуг та забезпечення зростання національної економіки через розвиток інфраструктури. Необхідно також покращити координацію між державними органами, місцевими владними структурами та приватними компаніями для максимально ефективного впровадження інновацій у транспортну сферу [6].

Але, інноваційна діяльність у транспортній системі України є ключовим чинником розвитку ефективної, безпечної та стійкої транспортної інфраструктури. Управління забезпечує комплексний підхід, що сприяє стратегічному плануванню, модернізації існуючих технологій, впровадженню новітніх рішень у транспортній галузі та інтеграції з міжнародними стандартами. Тому, з огляду на сучасні тенденції Україна повинна зосередитися на розвитку інновацій у таких напрямках:

- Екологічні технології — перехід до більшої кількості сталих видів транспорту, зокрема, електричні та гібридні транспортні засоби, що зменшують викидів шкідливих речовин.

- Цифровізація та автоматизація — впровадження смарт-системи управління транспортними потоками, автоматизованої платформи для обробки даних про рух транспорту, створення умов для використання безпілотних транспортних засобів.

- Інфраструктурні інновації — модернізація існуючих транспортних мереж та будівництво нових шляхів, мостів, терміналів з урахуванням інноваційних матеріалів і методів будівництва.

- Інтеграція різних видів транспорту — розвиток мультимодальних перевезень, які забезпечують зручний та швидкий перехід між безкоштовними транспортними засобами, підвищуючи логістику та доступність транспортних послуг.

- Залучення приватних інвестицій та співпраця з міжнародними партнерами — для розвитку інновацій важливо стимулювати партнерство та інвестиції з боку бізнесу та міжнародних фінансових організацій [1].

Управління інноваційною діяльністю в транспортній системі України потребує чіткої політики, підтримуваної з боку держави та розробки механізмів, які забезпечують ефективне застосування інновацій для досягнення стратегічних цілей розвитку транспортної галузі країни.

Таким чином, перспективи розвитку інноваційної діяльності в транспортній системі України починаються обов'язковою адаптацією до глобальних тенденцій і технологічних змін, а також вимогами до екологічної стабільності, енергоефективності та безпеки. Основними напрямками розвитку є впровадження інтелектуальних транспортних систем (ІТС), розвиток електричного та автономного транспорту, а також інтеграція цифрових рішень для оптимізації перевезень та зниження витрат [9].

Для досягнення високих результатів у розвитку інновацій на транспорті в Україні необхідно створити сприятливі умови для інвестування, вдосконалити нормативно-правову базу, стимулювати наукові дослідження та розробки в галузі транспорту, а також забезпечити ефективну взаємодію між державними та приватними структурами. Важливим аспектом є також підвищення кваліфікації кадрів та розвиток партнерства з міжнародними технологічними компаніями.

Перспективи реалізації інноваційних проектів у транспорті залежать від політичної стабільності, здатності адаптувати інфраструктуру до нових технологій, а також готовності суспільства і бізнесу до інновацій. Якщо ці умови будуть виконані, інноваційна діяльність стане основою для модернізації та розвитку транспортної системи України, що дозволить підвищити її конкурентоспроможність на міжнародній арені та забезпечити сталий розвиток економіки.

Висновки. Таким чином, успішне створення та просування інтелектуального капіталу підприємств транспортного комплексу стає ключовим фактором для стимулювання інноваційного розвитку підприємств. Перехід до інноваційної економіки можливий лише за умови максимально ефективного використання інтелектуальних ресурсів, знань та компетенцій суспільства, а також сучасних технологій та інформаційних ресурсів

Для забезпечення сталого розвитку транспортної системи необхідно впроваджувати інновації в різних сферах: від використання нових технологій і матеріалів до удосконалення організаційних та

управлінських процесів. Особливу увагу слід приділити розвитку інтелектуальних транспортних систем, електричних та екологічних транспортних засобів, а також оптимізації логістичних ланцюгів через впровадження цифрових технологій.

Цифрова трансформація, прозорість, екологічні технології, партнерство з приватним сектором та модернізація транспорту створюють основу для ефективної та сталої транспортної інфраструктури. Для досягнення успіху потрібна скоординована державна політика, залучення міжнародного досвіду та підтримка громадськості. Інвестиції в інновації сьогодні забезпечать конкурентоспроможність транспортної системи України у майбутньому.

Перелік посилань

- 1.Белянська Ю. В. МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ НА ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ. *Економічний вісник*, 2022, №4. С.137-145. <https://doi.org/10.33271/ebdut/80.137>
- 2.Бутнік-Сіверський О. Б. Інтелектуальний капітал (теоретичний аспект) [Електронний ресурс]. Реж. доступу: http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/9823/1/intelektualnii_kapital.pdf
3. Вартанова О.В. Креативний менеджмент як підґрунтя розвитку креативних працівників підприємства / О.В. Вартанова, І.В. Шестер // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2013. – № 2. – С. 30–34.
4. Житченко Г. О. Сутність та визначення поняття «інтелектуальний капітал». *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 12. С. 255-259.
- 5.Ільченко С. В., Машканцева С. О. Інвестиційний клімат розвитку транспортної галузі в контексті економічних тенденцій регіону. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/5956/1/40.pdf>
- 6.Колот А.М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань / А.М.Колот // *Економічна теорія*. –2007. № 2. С. 3 –13.
- 7.Козак Л. С., Федорук О. В. Особливості формування ефективної моделі інноваційного розвитку транспортно-дорожнього комплексу України. *Економіка та держава*.2020. № 3. С. 53–60.
- 8.Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність в Україні у 2024 році: науково-аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда та ін. – К.: УкрІНТЕІ, 2024. – 115 с.
- 9.Попов С. А. ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»* № 6(46) 2025 [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6\(46\)-244-252](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6(46)-244-252)
- 10..Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року : Закон України від 30 травня 2018 року № 430-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-p>. (дата звернення: 10.10.2025)
- 11.Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 526-р від 10.07.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-p#Text> (дата звернення: 11.09.2025).
- 12.Спіцина А.Є. Інноваційні технології управління персоналом транспортної галузі в епоху цифрової економіки./ *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2023/12/9635>
- 13.Собко О. Інтелектуальний капітал підприємства: концептуалізація – функціонування – розвиток: монографія. Тернопіль: Крок, 2014. 360 с.
- 14.Ситник Й. С. Інтелектуалізація капіталу організації та його структурування / Й. С. Ситник // *Формування ринкової економіки : зб. наук. пр. Спец. вип. : у 2 ч Ч. 1: Стратегічні імперативи сучасного менеджменту* ; відп. за вип. С. М. Соболь. – К. :КНЕУ, 2012. – С. 332–342.
- 15.Управління інноваційним розвитком : навч. посібн. / Юринець З.В., Гнилянська Л.Й., Юринець Р.В. – Львів : СПОЛОМ, 2021. 132 с.
- 16.Черноіванова Г.С. Організаційно-економічне забезпечення управління інноваціями та інноваційною працею: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л.М., 2018. 284 с.

INTELLECTUAL CAPITAL AS A BASIS FOR ACTIVATING INNOVATIVE DEVELOPMENT OF TRANSPORT COMPLEX ENTERPRISES

Golova Inna G., graduate student of the Department of economics, National Transport University, Kyiv, Ukraine, inna.golova@gmail.com, tel. +380677786658, Ukraine, 01010, Kyiv, street M. Omelyanovich-Pavlenko, 1 [https://orcid.org/ 0000-0001-9717-7109](https://orcid.org/0000-0001-9717-7109)

Abstract. The paper explores the theoretical foundations of the concept of "intellectual capital" and reveals its relationship with the innovative development of transport complex enterprises. It is determined that a significant prerequisite for Ukraine's entry into the world economic space is the formation of an effective innovation model, which must meet modern global requirements and serve as an important basis for reproducing all processes of the country's economic development. The intellectual capital of transport complex enterprises depends on the level of innovation and incentives for creating innovations in the transport industry. A terminological approach to defining the concept of "intellectual capital" is presented. An analysis of the essence of the concept of "intellectual capital" is carried out and those that most deeply illuminate the categorical aspects of this concept are highlighted. The components of intellectual capital are presented and their contribution to innovative development is determined. The study reveals that innovative processes are capable of not only significantly improving the main economic indicators, but also influencing the environmental and social components, thus ensuring the sustainability and progressive development of the transport system. Measures that contribute to the sustainable reproduction of intellectual capital of transport complex enterprises are indicated. The purpose of the article is to form the essence and meaning of intellectual capital as the basis for the activation and growth of innovative development of transport complex enterprises in modern conditions. Research methods. The results were obtained through the use of such general scientific research methods as: abstraction and structural-functional method - when isolating the components of the categorical content of the concept of "innovative development", as well as the formation of a scientific and theoretical approach to determine the impact of innovative development on the formation of intellectual capital of a transport complex enterprise. Comparative analysis was used to determine the position of some countries in the world in the rating of the Global Index of Sustainable Competitiveness.

Keywords: intellectual capital, innovative development, transport complex enterprise, potential, activation of innovative development.

References

1. Belianska Yu. V. MEKhanIZM UPRAVLINNIa INNOVATsIIaMY NA TRANSPORTNYKh PIDPRYIeMSTVAKh. Ekonomichnyi visnyk, 2022, №4. S.137-145. <https://doi.org/10.33271/ebdut/80.137>
2. Butnik-Siverskyi O. B. Intelektualnyi kapital (teoretychnyi aspekt) [Elektronnyi resurs]. Rezh. dostup: http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/9823/1/intelektualnii_kapital.pdf
3. Vartanova O.V. Kreatyvnyi menedzhment yak pidgruntia rozvytku kreatyvnykh pratsivnykiv pidpryiemstva / O.V. Vartanova, I.V. Shester // Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka. – 2013. – № 2. – S. 30–34.
4. Zhytchenko H. O. Sutnist ta vyznachennia poniattia «intelektualnyi kapital». Ekonomika i suspilstvo. 2017. Vyp. 12. S. 255-259.
5. Ilchenko S. V., Mashkantseva S. O. Investytsiinyi klimat rozvytku transportnoi haluzi v konteksti ekonomichnykh tendentsii rehionu. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/5956/1/40.pdf>
6. Kolot A.M. Innovatsiina pratsia ta intelektualnyi kapital u systemi faktoriv formuvannia ekonomiky znan / A.M.Kolot // Ekonomichna teoriia. –2007. № 2. S. 3 –13.
7. Kozak L. S., Fedoruk O. V. Osoblyvosti formuvannia efektyvnoi modeli innovatsiinoho rozvytku transportno-dorozhnoho kompleksu Ukrainy. Ekonomika ta derzhava. 2020. № 3. S. 53–60.
8. Naukova, naukovo-tekhnichna ta innovatsiina diialnist v Ukraini u 2024 rotsi: naukovo-analitychna dopovid / T.V. Pysarenko, T.K. Kuranda ta in. – K.: UkrINTEI, 2024. – 115 s.
9. Popov S. A. ZASTOSUVANNIa INNOVATsII V PUBLIChNOMU UPRAVLINNI DLIA ROZVYTKU TRANSPORTNOI SYSTEMY UKRAINY. Zhurnal «Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii» № 6(46) 2025 [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6\(46\)-244-252](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6(46)-244-252)

10..Pro skhvalennia Natsionalnoi transportnoi stratehii Ukrainy na period do 2030 roku : Zakon Ukrainy vid 30 travnia 2018 roku № 430-r. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-r>. (data zvernennia: 10.10.2025)

11.Pro skhvalennia Stratehii rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 526-r vid 10.07.2019 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-r#Text> (data zvernennia: 11.09.2025).

12.Spitsyna A.Ie. Innovatsiini tekhnolohii upravlinnia personalom transportnoi haluzi v epokhu tsyfrovoy ekonomiky./ Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Seriia: "Ekonomichni nauky": <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2023/12/9635>

13.Sobko O. Intelktualnyi kapital pidpriemstva: kontseptualizatsiia – funktsionuvannia – rozvytok: monohrafiia. Ternopil: Krok, 2014. 360 s.

14.Sytnyk Y. S. Intelktualizatsiia kapitalu orhanizatsii ta yoho strukturuvannia / Y. S. Sytnyk // Formuvannia rynkovoï ekonomiky : zb. nauk. pr. Spets. vyp. : u 2 ch Ch. 1: Stratehichni imperatyvy suchasnoho menedzhmentu ; vidp. za vyp. S. M. Sobol. – K. :KNEU, 2012. – S. 332–342.

15.Upravlinnia innovatsiinym rozvytkom : navch. posibn. / Yurynets Z.V., Hnylianska L.I., Yurynets R.V. – Lviv : SPOLOM, 2021. 132 s.

16.Chernoivanova H.S. Orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia upravlinnia innovatsiiamy ta innovatsiinoiu pratseiu: monohrafiia. Kharkiv: FOP Liburkina L.M., 2018. 284 s.

Дата надходження до редакції 15.09.2025